

Janek István:

**Csatározások a magyar - szlovák diplomáciai
kapcsolatokban 1940 – 41 között***

* A tanulmány a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány „Dunatíji népek kutatása” szakalapítványának támogatásával készült.

Szlovákia és Magyarország diplomáciai kapcsolatait kezdettől fogva három fő kérdés határozta meg, a felvidéki részek hovatartozásának kérdése, a területükön élő kisebbségek problémája, valamint a németek kegyeinek egymás rovására történő megszerzése.

A 38000 négyzetkilométernyi kiterjedésű és 2,6 millió lakosú Szlovákia egyike volt Európa legkisebb államainak. Az összlakosság mintegy 85 százalékát a szlovák nemzetiségűek tették ki, a maradékot a magyar, német és ruszin kisebbség alkotta. Szlovákiának három szomszédja volt: Németország, Magyarország és 1939 szeptemberéig Lengyelország. Kezdetben Szlovákia vezetői olyan illúziókat tápláltak állampolgáraik előtt, hogy országuk a semleges Svájc-hoz hasonló szerepet tölthet be Németország, Magyarország és Lengyelország között, amely elképzelés nem valósulhatott meg. Szlovákia függetlenségét megalakulása után röviddel elvesztette, ugyanis 1939. március 23-án Németországgal védelmi szerződést írt alá, az úgynevezett „*Schutzvertrag*”-ot. Ebben a Német Birodalom biztosította Szlovákia 25 éves függetlenségét, Szlovákia pedig kötelezte magát, hogy külpolitikáját a német kormányval, míg katonai erejének szervezését a német véderővel való szoros együttműködésben valósítja meg, ezenfelül pedig beleegyezését adta a Schutzzone létesítésébe.¹ A szlovák állam kezdettől fogva a német nagyhatalmi politika sakkfigurájává vált és önálló államisága a német külpolitikai érdekektől függött. Az állam élén Jozef Tiso állt. Szlovákiában Hlinka Szlovák Néppártjának egypártrendszere alakult ki.

1940 januárjában a magyar-szlovák viszony mélypontra jutott. A „*Slovak*” napilap január 1-i cikkében Alexander Mach² arról írt, hogy a határmenti kompakt szlovák lakosságú területeket vissza kellene adni Szlovákiának és lakosságcserére is szükség lenne ahhoz, hogy a jó viszony a két állam között ismét helyreálljon. Ha ezek a feltételek megvalósulnak, Mach szerint baráti, illetve felhőtlen viszony alakulhatna ki a magyar kormányval. Szabó György pozsonyi magyar követ a következőképpen kommentálta Mach ténykedését: „*Van egynéhány szlovák, akiknek a fejébe szállt a két hatalmas szomszéd és azt hiszi, hogy ő balanszírozik velük és nem azok labdáznak, ha akarnak vele. Ez az optikai csalódás indítja őket a 20 éves cseh nevelés utóhatásaként is, a magyarok bagatellizálására.*”³ Szabó kifejtette levelében, hogy a szlovák

¹ A Schutzzone területe a Cseh-Morva Protektorátus határai előtt a lengyel határtól egészen a korábbi osztrák határig 30-40 kilométeres sávban húzódott végig Szlovákia területén. Ezen a területen csak német helyőrségek települhettek és a németek szabadon építhettek erődítményeket.

² Alexander Mach (1902-1980) papnak készült, de tanulmányait nem fejezte be. Újságíró, majd a Hlinka Párt vezető funkcionáriusa. 1940-ben a szlovák állam Propagandaügyi Minisztériumának vezetője. 1940 és 1945 között a Hlinka Gárda főparancsnoka, majd 1940-1945 között belügyminiszter is.

³ MOL, KÜM, K-63. 460. csomag. 2/pol 1940. szám alatt. 1940. január 2.

kormány az elmérgesedett helyzet miatt az ottani magyarokon töltötte ki bosszúját. Szerinte a szlovákok támadásai mögött a németek álltak, akik így akarták a fokozódó németellenes hangulatot más irányba terelni és emellett Magyarországon is nyugtalanságot kelteni a „*divide et impera*” elv alapján. Szabó jelentésében hangsúlyozta azt is, hogy a szlovák kormány saját maga indította a magyarellenes támadást, mert a szlovák lakosság németellenessé kezdett válni, ami zavargásokat idézhetett volna elő, így egyszerűbb volt nekik kijátszani a magyarellenesség kártyáját.

1940 elején Magyarországon olyan híresztelések kaptak szárnyra, miszerint Szlovákia Magyarországot kívánja megtámadni, Szlovákiában pedig, hogy Magyarország Szlovákia elfoglalására készül. A viszony rosszabbodásával kapcsolatos események körülményeit a magyar követ megbízólevelének átadása alkalmával a Jozef Tiso és Ferdinand Durčansky⁴ szlovák külügyminiszter közötti beszélgetésből rekonstruálhatjuk. A magyar követ nyíltan megkérdezte Tisot Szlovákia támadási szándékának valódiságával kapcsolatban, aki egyértelműen cáfolta azt. Válaszában a következőképpen kommentálta a magyar követ értesülését: „*Szlovákia békében akar maradni. Nekünk mindnyájuknak itt az érdekünk, hogy etikai és fizikai épségünket lehetőleg megóvjuk a mai világfelfordulásban, mert ezzel legjobban biztosíthatjuk népeink érdekeit, ezért békességben kell élnünk egymással.*”⁵ A magyar követ arra hívta fel beszélgetőpartnerei figyelmét, hogy mindkét kormány feladata, hogy megfontoltsággal és nyugodtsággal a legnehezebb kérdésekben is a megértés útját keressék. A két állam diplomáciai kapcsolatai mindezek ellenére nem javultak.

1940 januárjának második felében a szlovák kormány a két ország közötti viszony javítására, illetve stabilizálására tett lépéseket, erről a pozsonyi magyar követ január 16-i jelentésében a következőképpen számolt be. Szabó szabadsága alatt Ján Spišiak budapesti szlovák követtel folytatott beszélgetést Budapesten, amely során az volt a benyomása, hogy a szlovákok megelégték az eddigi helyzetet és javítani kívánnak azon. A magyar követ beszámolt arról, hogy miután visszatért Pozsonyba a Vojtech Tuka miniszterelnök rektorra történő avatási ünnepségen, tüntetően barátságos fogadtatásban részesítették. A szlovák kormány tagjai az ünnepség alkalmából mindenütt keresték az érintkezési lehetőséget és a

⁴ Ferdinand Durčansky (1906-1974.) Ügyvéd, újságíró a szlovák állam külügyminisztere 1939. március 14-től 1939. november 2-ig.

⁵ MOL, KÚM, K-63 459 doboz. 106. pol./1940. számú jelentés 1940. január 13.

barátkozási alkalmakat a magyar követség összes tagjával. Mach is beszélgetésbe elegyedett a magyar követtel, akinek felesége utalt arra, hogy a férje volt az első, aki a szlovák-magyar barátságot támogatta. Mach kifejtette, hogy akkor jutott lelki válságba a magyarokkal szemben, amikor a magyar légierő az iglói repteret szétbombázta⁶ és ezzel dicsekedett a magyar sajtóban. A magyar követ a nagy barátkozási hullámot a németek hatására vezette vissza, amely szerint a szlovák-magyar barátságos viszony a megfelelő nekik, mivel zavartalan nyugalmat szeretnének elérni Kelet-Európában. A magyar követ a németek közbelépésével magyarázta, hogy enyhültek a szlovák sajtó és rádió támadásai a magyarok ellen. A magyar követ a pozsonyi német követnek a szlovákok közeledését a következő szavakkal kommentálta: „...a szlovákoknak hirtelen nyakunkba borulását nem vesszük túlságosan komolyan.”⁷ Szabó elég kritikusan szemlélte a szlovákok közeledését. Elképzelhetőnek tartotta, hogy a szlovákok mesterségesen keltették ezt a hangulatot azért, hogy bizalmatlanná tegyék a németeket a magyarokkal szemben. A pozsonyi német követnek Szabó elmondta, hogy kormánya nem akar belemenni egy olyan játékba, amit a szlovákok akarnak játszani azért, hogy Szlovákia zavaró tényezővé váljon a magyar-német viszonyban.

A magyar követ kormányának azt ajánlotta, hogy szemléljék tartózkodással a szlovák közeledési szándékot és a szlovákok gyakorlati lépéseitől tegyék függővé magatartásukat.

1940. április 22-én Pozsonyban tüntetések voltak a magyarok ellen, ahol röpcédulákat osztogattak, melyeken a szlovákiai magyarok elpusztítását követelték. Április 24-én Nyitrán fejszéssel távolították el a magyar feliratú táblákat és inzultálták az utcán sétáló magyarokat. Április 27-én Késmárkon tüntettek a magyarok ellen és magyargyalázó rajzokat terjesztettek. Május 1-én Lőcsén és Nyitrán is megismétlődtek a magyarelles támadások. Az elkövetők közül sokan a Hlinka-gárda tagjai közül kerültek ki. A felvonuló tömeg plakátokat ragasztott ki a következő szöveggel: „*Váctól-Miskolcig-Poprádig minden a mienk! Ázsia a tietek, ez a föld a mienk! Fogjatok puskát és sisakot a hazug magyarok ellen! Szloveszkó a szlovákoknak, Ázsia a magyaroknak! Szedjétek össze a felhalmozott rongyaitokat és menjetek Ázsiába! Azonnal mindent vissza akarunk!*”⁸ Esterházy János a következőképpen kommentálta az eseményeket: „...*semmiesetre sem lehet hivatása a gárdának az, hogy tagjai éjszaka köveket dobáljanak*

⁶ Az iglói reptér bombázására 1939. március 23-án került sor a szlovák - magyar „Kis Háború” keretében. Lásd: Janek István, Az elfelejtett háború. In: Történelmi Szemle 2001. 3/4. sz., 299-313. o.

⁷ MOL, KÜM, K-63. 459 doboz. 15/pol 1940. számú jelentés. 1940. január 16.

⁸ MOL, KÜM, K-63 460. doboz. 15178/1940 számú 1940. május 18. jelentés Katonai jelentés.

gyaníttalanul alvó emberek ablakába, magyarul beszélőket inzultáljanak, cégtáblákat leverjenek, meg hasonlókat kövessenek el. Hinni szeretném, hogy ezek a tünetek csak átmenetiek és hogy be fog következni itt is a józan belátás politikája, mely a „Leben és Leben lassen” elvén nyugszik.”⁹

A magyarellenes hangulat szítása tovább folytatódott Szlovákiában. Sztójay Döme berlini magyar követ kénytelen volt tiltakozásának hangot adni Ernst Woermann német államtitkárnál a német és a szlovák sajtó magyarellenes támadásai miatt. Woermann megjegyezte, hogy korábban a berlini szlovák követ járt nála és éppen az ellenkezőjét mondta neki a magyarokkal kapcsolatosan és arra hívta fel a magyar követ figyelmét, hogy Szlovákia még serdülő ifjúkorát éli. *„Ők ezt látják s mint szülők igyekeznek nevelő hatást gyakorolni reá...”* A magyar követ erre azt válaszolta: *„hogyha ők a szülők, akkor annál is inkább tőlük kell elvárjunk, hogy rendre utasítsák, ha nevetlenségében ezeréves nagyszülőire öltögeti a nyelvét.”¹⁰* Woermann megígérte, hogy figyelmeztetésben részesíti a szlovák kormányt a magyarellenes kirohanások leállítására érdekében. Ugyanakkor elmondta, hogy ezt csak nagyon óvatosan teheti, mert Szlovákia nagyon érzékeny minden olyan kérdésben, amely a szuverenitásával kapcsolatos. A berlini magyar követ a beszélgetés tanulságát leszűrve a magyar kormány figyelmét arra hívta fel, hogy ne számítsanak a német kormányra a magyarbarát hangulat keltésében Szlovákiában.

1940. május 1-én Durčansky beszédet mondott Pozsonyban, amelyben éles kirohanást intézett Magyarország ellen. Szidta a „grófokat” és őket állította be a két ország közötti megegyezés legfőbb akadályának: *„de nem a szlovák kormány hibája, hogy ott délen oly magas lovon ülnek, hogy oly magasról beszélnek a szlovákokhoz és intézik hozzá üzeneteiket, hogy a lovas nem lát le a földre. És ha a lovas nem néz lova lába elé, nem juthat tudatára, hogy az megbotolhat és ő leeshet róla. És az sem a szlovák kormány hibája, hogy a szlovák ember nem képes megérteni, hogy beszélhetnek délre tőlük testvériségről, ha olyan tapasztalatai vannak, hogy a felénk forduló arc nagyon hasonlít Káin ábrázatához. Biztosítunk azonban mindenkit arról, hogy mi nem fogjuk Ábel szerepét játszani”¹¹*. Durčansky beszéde folytatásában kifejtette, hogy a szlovákok békét akarnak. Szlovákiából olyan államot akarnak létrehozni, amelyben valamennyi szlovák meleg otthonra talál.¹²

⁹ MOL, KÜM, K-63 459. doboz. 1940. május 7. Esterházy beszéde a szlovák képviselőházban.

¹⁰ MOL, KÜM, K-63 459. doboz. 97/pol 1940 számú jelentés. 1940. április 15.

¹¹ MOL, KÜM, K-63 459 doboz. 120/pol jelentés melléklete 1940. május 7.

¹² MOL, KÜM, K-63 459 doboz. 120/pol 1940. számú politikai jelentés. 1940. május 7.

A magyar kormány ezen megnyilvánulások ellen a németeknél tiltakozott. A pozsonyi magyar követnek az volt a benyomása, hogy a német vezetés kímélni akarta ez ügyben a szlovákok önérzetét és nyíltan nem akarták felelősségre vonni őket parlamenti beszédeikért. A németek nem akarták elkedvetleníteni a szlovákokat revíziós törekvéseik elfojtásával. Lehetőséget akartak nekik adni belső feszültségeik levezetésére, nehogy a közvélemény a németek ellen forduljon. A magyar követ szerint a másik ok, amiért a magyarok elleni izgatást elnézték, a félelem volt attól, hogy a szlovákok esetleg Edvard Benešnél vagy Moszkvában keresnek új patrónust. 1940. július 28-án a szlovák politikusok Tiso vezetésével látogatást tettek Hitler kancellárnál Salzburgban. Átadtak neki egy memorandumot térképekkel illusztrálva, amely a magyarországi szlovák kisebbség helyzetét tárgyalta, különösen az elmagyarosodás tüneteire rámutatva, párhuzamosan a magyarországi német kisebbségekre vonatkozó adatokkal. A memorandum hat zárt területet emelt ki, melyek a következők voltak: 1, Verebély-Surány 2, Losonc 3, Jolsva 4, Kassa 5, a Sátoraljaújhelytől északra fekvő terület 6, az egész szobránci kerület. A memorandum utószava kihangsúlyozta, hogy a békét Közép-Európában csak a népi elv alapján megállapított igazságos határok biztosíthatják. Szlovákia ezen elv megvalósítására törekszik, célját úgy szándékozik elérni, hogy a szlovák anyaországhoz csatolná a külföldre szakadt területeken élő szlovákokat. Azokon az országrészekén, ahol a lakosság túlzottan vegyes etnikumú, lakosságcserét eszközölnének Magyarország és Szlovákia között. A Szlovák Kormány szerint a Magyarországon élő szlovákok száma túl magas ahhoz, hogy a szlovák állam le tudjon rólok mondani, ezért kénytelen a revízió útjára lépni.¹³ Hitler a tárgyalások során a szlovák állam szabadságát és szuverenitását megerősítette, de területi revíziót nem ígért, azonban nem is vetette el azt, és a háború utáni rendezésre hagyta annak végső megoldását. A szlovák vezetés ezt eredményként és kisebb győzelemként fogta fel. Propagandájuk ezt igyekezett kihasználni. Tuka július 30-án idézte is Ribbentrop kijelentését, amely szerint: „*A szlovákok a Führer szívügye*”. A pozsonyi magyar követ megbízható egyéntől való értesülésekre hivatkozva azt jelentette a magyar kormánynak, hogy a háború befejezése után a szlovákok előállhatnak bizonyos területi igényekkel. Eszerint a szlovákok Kassa, Surány és Komját környékén népszavazást kérnének a németektől. Szabó pozsonyi magyar követ felkereste az ottani német követet, akinél a szlovák területi igényekkel kapcsolatosan a német álláspont felől tájékozódott. A követ azt a választ adta, hogy

¹³ MOL, KÜM, K-63 459 doboz. 163/pol 1940. számú politikai jelentés. 1940. július 29.

Salzburgban a Führer nem tárgyalt a szlovák vezetéssel területi kérdésekről. Ezzel szemben Tuka a magyar követnek azt sugallta, hogy a Hitlerrel folytatott tárgyalások alatt a népi elv alapján a szlovák területi igények kielégítésére német részről hajlandóság mutatkozott, amelyért cserébe Magyarország Erdélyben kapna kárpótlást. A szlovák sajtó a következőket írta: *„Nem kételkedünk abban, hogy Románia, Bulgária és Magyarország közötti tárgyalások befejezése után végre sor fog kerülni a szlovák-magyar határok igazságos rendezésére is.”*¹⁴ Mach a „Grezbote” 1940. augusztus 13-i számába „Salzburg után” címmel vezércikket írt, amelyben azt állította, hogy a szlovák-magyar kérdésben Salzburg reményt ad a szlovákoknak jogos követeléseik teljesítésére. A második bécsi döntés eredményeként Erdély Magyarországhoz való csatolása mély benyomást tett a szlovák közvéleményre. Magyarország erejének és politikai súlyának növekedését látták benne, valamint a szlovák propaganda kudarcát, amely azt hangoztatta, hogy Szlovákia visszakaphat bizonyos szlováklakta területeket. Érveiket azzal támasztották alá, hogy a magyarok kétkulacsosok és ezért nem számíthatnak a németek támogatására, ez az eszmerendszer azonban megdőlt. A szlovák kormány nem adta fel ilyen egyszerűen és 1940. augusztus 16-án Tuka és Mach Esterházy Jánossal közölte a szlovák területi követeléseket Magyarországgal szemben. Igényük mintegy 2500 négyzetkilométernyi területet foglalt magában körülbelül 140000 lakossal. Esterházyt arra kérték, hogy ismertesse álláspontjukat a magyar miniszterelnökkel, úgy mintha két vezető szlovák politikussal folytatott beszélgetés során jutott volna tudomására az értesülés. Tuka területi követelését 1940. szeptember 1-én Varga József magyar iparügyi miniszter előtt ismételtén feltárta. Tuka arra kérte Vargát, hogy legyen szószólója Budapesten annak, hogy magyar részről a területi követeléseket vegyék komolyan. *„Oka van állítani, hogy a kérdés megoldása előbb-utóbb be fog következni, ezért szerencsés gesztus volna magyar részről, ha önszántukból fognának mielőbb neki a rendezésnek, aminek hiánya lehetetlenné teszi és egyre jobban elmérgesíti a viszonyt közöttük, megvalósítása viszont a legszorosabb barátság alapja lehetne a két ország között.”*¹⁵ Varga igyekezett kitérni a kérdés taglalása elől, a területi kérdéssel kapcsolatosan kifejtette nem hivatalos saját véleményét. Szerinte a Surány körüli részek jöhetnének szóba magyar részről, kihangsúlyozva azonban azt, hogy a magyar kormány már nem híve a területek csereberélésének. Tuka kijelentette, hogy a szlovák kormány területi igényeit hivatalosan is a magyar kormány elé tárja.

¹⁴ „Sloveská Politika” című szlovák lap 1940. augusztus 1. száma. 1.o.

¹⁵ MOL, KÜM, K-63 459. doboz. 193/pol 1940. számú jelentés. 1940. szeptember 4.

Szabó pozsonyi magyar követ az eseményeket elemezve arra a következtetésre jutott, hogy a szlovák vezetőknek a németek azt tanácsolták, hogy közvetlenül tárgyaljanak a magyarokkal. Szabó feltevését alátámasztani látszik, hogy miután a magyar kormány elzárkózott a hivatalos tárgyalásoktól, a szlovák diplomácia levette napirendről a kérdést.

1940. szeptember 27-én Mach magához kérette Esterházyt. A magyarországi szlovákság romló helyzetét vázolta fel előtte, miszerint naponta kap leveleket olyan szlovákoktól, akik állami vállalatnál, vagy a közigazgatásban helyezkedtek el a Magyarországhoz csatolt területeken. Leveleikben azt kérik, hogy Szlovákiához tartozhassanak, mert nem bírják Magyarországon a sok megaláztatást, melyeknek napról-napra ki vannak téve. Főleg az alsó hatóságok túlkapasai sújtották őket. Mivel a magyarországi szlovákságnak nem voltak biztosítva a kisebbségi jogai, ez a szlovák közvéleményt nagyon irritálta. Félő volt, hogy magyarelles tüntetések robbannak ki országosan. Mach megfenyegette Esterházyt, hogy ha nem történik pozitív megállapodás a vitás kérdésekben, akkor a legszigorúbb intézkedéseket fogja megtenni a szlovákiai magyarok ellen és a Magyar Párt működését sem fogja eltérni. Konkrét kérése is volt a magyar kormányhoz, melyet Esterházynak kellett tolmácsolnia. Eszerint engedjék meg Magyarországon a szlovákoknak egy kultúregyesület (Szent Adalbert Egyesület) létrehozását, mely kifejthetné tevékenységét egész Magyarországon. Ezenfelül tegyék lehetővé, hogy politikai pártba tömörülhessenek az ottani szlovákok, valamint biztosítsák a szlovák iskolák fenntartását, és ne törekedjenek azok működésének akadályozására. Ha a kívánságokat teljesítik, akkor azonnal regisztrálni fogják a Magyar Pártot. Esterházy felhívta a magyar kormány figyelmét arra, hogy az ottani magyarság helyzete olyan sanyarú, hogy ilyen szlovák nyomásnak kitenni végzetes hiba lenne. Ha nem sikerül a két kormánynak megegyeznie egymással, akkor a Magyar Párt széteshet.

1940-ben Szlovákia csatlakozott a háromhatalmi egyezményhez, mely tény a szlovák kormány úgy állította be a saját közvéleménye előtt, hogy egyenlő jogú társnak vették fel a vezető nagyhatalmak. Másik eredményként azt hangoztatták, hogy ezzel Szlovákia önállósága és fennmaradása is biztosítva van. A szlovák sajtóban ezután olyan cikkek jelentek meg, amelyek azt sugallták, hogy a szlovákoknak jövőjük biztosítása érdekében át kell építeniük államukat nemzeti szocialista alapon. A pozsonyi magyar követ értesülései szerint Tukát Berlinben figyelmeztette Hitler, hogy Szlovákiának, mint a birodalom védelme alatt álló államnak alkalmazkodnia kell, és véget kell vetnie a papi „*Wirtschaft*”-nak.

Amíg a két állam diplomáciai csatározásokat folytatott, a szlovákiai magyarság helyzete ismét romlott, emiatt Esterházy 1941. július 10-én levélben fordult Tisohoz. Azt nehezményezte, hogy a szlovákiai magyar újságoknak megtiltották a magyar helységnevek használatát. Ugyanebben a levelében arra kérte Tisot, hogy szüntesse meg a szlovákiai magyarok gyűlés, felvonulás, jelvény és zászlóhasználati tilalmát. Esterházy ugyancsak sérelmesnek találta, hogy a magyar szentek szobrainak és képeinek eltávolítására akciót indított a szlovák püspöki kar. Véleménye szerint Szlovákiában senki se tagadhatja, hogy ott ezer éven át magyar uralom volt, és ha a magyar szentek képein és szobrain nyoma van ennek, úgy ebből nem következethet senki arra, hogy ebben valami szlovákellenes tendencia lenne, ezért arra kérte a kormányt, hogy az eltávolítási akciót állítsák le. Esterházy tiltakozására a szlovák kormány több pozitív intézkedést is hozott, de a két ország közötti rossz viszony továbbra sem oldódott meg.

Diplomáciai válság a két állam viszonyában

1941. november 2-án az 1938-as bécsi döntés évfordulóján a szlovák sajtó és rádió élesen támadta a magyarságot, valamint hangsúlyozta a döntés területi rendezésének igazságtalan voltát. A szlovák média hangulatkeltése következtében a felizgatott tömeg valamennyi magyar kisebbségű városban erőszakosságra ragadtatta magát. Eperjesen november 2-án a tömeg szétverte a Magyar Kaszinó és a Magyar Párt épületeinek berendezését. Hasonló tüntetések voltak Nagyszombaton, Besztercebányán, Pozsonyban, Zólyomban, Zsolnán és több más városban is. A tüntetések szervezésének háttérében a Szlovák Kormány állt. A rombolások és a tettegesség mindenütt a rendőrség passzív asszisztenciája mellett zajlott, ezért a helyi rendőri közegek kísérletet sem tettek arra, hogy a tüntetőket megfékezzék, vagy visszatartsák. A Szlovák Kormány az atrocitásokon keresztül akarta érzékeltetni, hogy a szlovákiai magyarság bánhatja, ha nem változtatnak a magyarországi szlováksággal szembeni bánásmódon. A szlovák lakosság amiatt tüntetett, hogy 1941 áprilisában a jugoszláviai Petrőcön, amely időközben magyar uralom alá került, a magyar statáriális bíróságok a többségében szlovák lakosságú faluban nyolc halálos ítéletet hoztak. A kivégzettek közül hat személy szlovák nemzetiségű volt.¹⁶ A pozsonyi magyar követ a magyar kormány tiltakozását jelentette be a szlovák kormánynál a

¹⁶ MOL, Miniszterelnökségi Iratok: K-28 33. csomag G-16300. 165 res /1941. 1941. november 10.

tüntetések miatt és arra hivatkozott, hogy Petrőcön nem szlováküldözés történt, hanem a kivégzetteket a bíróság kommunista szabotázs-cselekmények miatt ítélte halálra. Vojtech Tuka szlovák miniszter ezt tudomásul vette megjegyezve, hogy ha Szlovákiában követtek volna el hasonló cselekményeket, akkor ő is agyonlővetné a tetteseket. Válaszul Tuka Pozsonyban elrendelte az ottani Magyar Párt 14 tagjának letartóztatását kommunistagyanús magatartás miatt. A szlovák hatóságok az Esti Újság pozsonyi magyar lap kiadását beszüntették. A magyar követ a megtorlások ellen Tukánál tiltakozott. Tuka válaszában annyival elintézte a dolgot, hogy nem tudja megállapítani, kik a felelősök. Bárdossy László Sztójay Döme berlini magyar követnek a Szlovák Kormány válaszát a következőképpen méltatta: *„Ez a válasz a szlovák kormány részéről vagy cinikus rosszakarat, vagy olyan tehetetlenséget bizonyít, ami magyar követ működését mindkét esetben lehetetlenné teszi. Amíg ez a helyzet fennáll, nincs értelme annak, hogy követünk Pozsonyban némán asszisztáljon nap-nap után megisméltendő magyarelles tüntetéseknek, s túrni legyen kénytelen, hogy magyarok személy és vagyonbiztonsága semmi védelemben nem részesül.”*¹⁷ Bárdossy közölte a Szlovák Kormánnyal, hogy a pozsonyi magyar követ Budapestre rendelését nem hozta nyilvánosságra. A magyar követnek arra adott utasítást, hogy ideiglenes eltávozását csak a szlovák miniszterelnöknek, valamint a pozsonyi német és olasz követnek jelentse be. A két kormány között a pozsonyi tüntetések előtt tárgyalás folyt a Magyar Párt regisztrálása és a Szlovákiai Magyar Közművelődési Egyesület (SZEMKE) engedélyezése kapcsán. A magyarok szerint e tárgyalások befejezését az hátráltatta, hogy a Szlovák Kormány egyes engedményeit konkrét kérdésekben mindig újabb és újabb feltételekhez kötötte, vagy utólagos módosításokkal megmászította, így a megegyezésre nem kerülhetett sor.

1941. november 5-én Esterházy beszélt a német követtel és felvázolta neki a kialakult helyzetet. A követ megígérte, hogy felkeresi Tisot és határozottan követeli tőle, hogy állítsa le a magyarelles agitációt, mert ez a német politikai érdekeknek nem felel meg. A fentiek hatására Spišiak budapesti szlovák követ a magyar kormánynak bejelentette, hogy a Magyar Pártot regisztrálták és a SZEMKE működését is engedélyezték. A szlovák sajtó magyarelles támadó hangja is enyhült. A Magyar Párt nyilvántartásba vételét követően javulás állt be a kisebbségi helyzetben, ritkábbá váltak a különböző zaklatások, de a párt politikai tevékenysége továbbra is szünetelt. Esterházy

¹⁷ MOL, KÜM, K-63 462. doboz. 6833 számú számjeltávirat. Bárdossy László a berlini magyar követnek. 1941. november 8.

beadványokat intézett a Szlovák Kormányhoz, felsorolta a magyar kisebbség sérelmeit a parlament ülésein, s több alkalommal is kérelmezte a Magyar Kormánytól a magyarországi szlovákok helyzetének javítását abból a megfontolásból, hogy ezzel csökkentse a szlovákiai magyarokra nehezedő nyomást. Ennek ellenére az atrocitások tovább folytatódtak, több magyar intézmény berendezését, felszerelését összetörték, a szlovák rendőrség pedig mindenütt tétlenül szemlélte az eseményeket. A szlovák hatóságok egy része a szlovákiai magyarok intézményeit továbbra is az irredentizmus központjainak tartotta, a biztonsági szervek pedig minduntalan új államellenes összeesküvéseket lepleztek le. A helyzet fokozódása és romlása végül Bárdossyt arra kényszerítette, hogy bejelentse a diplomáciai viszony megszakítását Szlovákiával, ha a magyarüldözések nem szűnnek meg.

1941. november 10-én Késmárkon és Iglón újabb magyarellenes tüntetések voltak, amelyek az ottani magyar kultúrházak feldúlásával értek véget. A magyarellenes hangulatkeltés bevált eszköze és a diszkriminatív intézkedések gyakori indoka volt a szlovákiai magyarok állítólagos irredentizmusa. Néhány elszigetelt eset a magyarság körében valóban előfordult, de többségében valótlán, ál indokok voltak ezek a szlovákok kezében. Az ottani hatóságok államellenesnek, irredentának minősítették a magyar Himnuszot, a Szózatot és a Nemzeti Dalt, valamint a klasszikus magyar írók műveit. A szlovák hatóságok ezeket a műveket úgy értelmezték, mint amelyek a Szlovák Köztársaság ellen lázítanak és uszítanak.

A két ország közötti viszony rosszabbodása végül oda vezetett, hogy 1941. november 11-én a pozsonyi magyar követ elhagyta Szlovákiát és Budapestre utazott. Bárdossy közölte a Szlovák Kormánytal, hogy addig nem küldi vissza állomáshelyére követét, amíg a szlovákiai magyarságot ért sérelmekért nem kap elégtételt, és nem látja pozitív jelét annak, hogy a magyar követ a két állam viszonyának rendezése érdekében hasznos szolgálatot teljesíthet. Tuka Kuhl követtel való találkozása alkalmával hangot adott sajnálkozásának a helyzettel kapcsolatosan és reményét fejezte ki, hogy a jelentéstétel csak rövid ideig fog tartani. Búcsúzáskor arra kérte Kuhl követet, hogy mondja meg Bárdossynak, ne veszítse el a türelmét a szlovákokkal szemben és legyen megértő. Ígéretet tett, hogy néhány nap múlva olyan intézkedésekről szóló információkat közölhet majd, melyek már a helyzet megoldásáról szólnak. Kuhl követ Tuka után a pozsonyi német követhoz ment, akinek beszámolt a Tukával folytatott beszélgetéséről. Ernest Ludin német követ kijelentette, hogy a magyar kormány lépéseivel egyetért és Németország két szövetségese között ilyen helyzetnek nem szabadna fennállnia. Kuhl követet megnyugtatta, hogy „*gondja lesz rá,*

*mondta, hogy elégtételt kapjunk s hogy én mihamarabb visszatérhessek Pozsonyba. Végül nevetve jegyezte meg, hogy Mach-nak nehéz lesz a helyzete, mert neki kell eljárnia az általa rendezett tüntetések ügyében.*¹⁸ A németek nem tűrhették szövetségeseik diplomáciai viszonyának elfajulását, s ezért az Antikomintern Paktum meghosszabbítása és kiterjesztése alkalmából Berlinben tartózkodó szlovák és magyar miniszterelnököket 1941. november 25-én és 27-én a vitás kérdések egymással való megbeszélésére készítették.¹⁹ Mindkét fél a másikat vádolta kommunistapártolással. Bárdossy érvelése szerint a két kormánynak a kommunisták ellen együtt kellene dolgozni, ehelyett Tuka védelmébe veszi ezeket, mint szlovákokat és retorziókat alkalmaz ottani ártatlan magyarokkal szemben. Végül német nyomásra Tuka kénytelen volt engedni, de mindvégig úgy emlékezett erre az esetre, hogy őt Berlinben Bárdossy leterrorizálta. Tuka Bárdossyt arra kérte, hogy ne szakítsa meg a diplomáciai kapcsolatokat. Ígéretet tett a Magyar Párt letartóztatott tagjai ügyének kivizsgálására, a tüntetők által okozott károk megtérítésére és a vétkesek megbüntetésére. Miután ezeket a kérdéseket a két állam diplomáciai viszonyában tisztázták, rátértek a többi vitás kérdésre is. Tuka az etnikai határrevíziót tekintette a két ország közötti kapcsolat javítása feltételének. Bárdossy viszont kitartott azon álláspontja mellett, hogy előbb kell létrejönnie a két ország között egy őszinte baráti viszonynak és együttműködésnek, amitől az etnikai kérdések esetleg maguktól is megoldódnának. Végül megállapodtak abban, hogy a Szlovák Kormány nem támaszt többé akadályt a Magyar Párt regisztrációja ellen és jóváhagyja a Szlovenszkói Magyar Kultúregyesület alapszabályát, a Magyar Kormány pedig elfogadja a Szlovák Nemzeti Egység Pártja szervezeti szabályzatát és jóváhagyja a Magyarországi Szent Adalbert Egyesület alapszabályát. 1941. december 8-án Bárdossy parancsára a magyar követ visszatért Budapestre.

A megegyezés nem jelentette a retorziók és a diszkriminatív intézkedések megszüntetését Szlovákiában.

A reciprocitás elve továbbra is a nemzetiségi politika terén követett gyakorlat kiindulópontja maradt a két állam viszonyában. Mindkét oldalon az ebből adódó újabbnál újabb sérelmek felbukkanása egészen a háború végéig megmaradt és megakadályozta a két állam egymáshoz való közeledését, illetve egy erre alkalmas pillanatban a közös fellépés lehetőségét a németek ellen.

¹⁸ MOL, KÜM, K-63 462. doboz. Kuhl levele Bárdossynak. 7098 szám alatt. 1941. november 10.

¹⁹ Lubomír Lipták, *Maďarsko v politike Slovenského štátu v rokoch 1939 - 1943.* (Magyarország a Szlovák Állam politikájában 1939 és 1943 között) In: *Historicky Časopis* 1967. évf. 1. sz. 17-18. o.